

بانک سپه

اداره تحقیقات، کنترل ریسک و تطبیق

عنوان مقاله:

پولشویی و اثرات آن بر روی سیستم مالی
(مطالعه موردی: حوزه های مالیاتی، گمرک و بازار سرمایه)

تهیه کننده:

پریسا رفیعی شمس آبادی

کارشناس ارشد اقتصاد

بهمن ماه ۱۳۸۷

فهرست مطالب

شماره صفحه

عنوان

۱	۱. چکیده
۱	۲. واژگان کلیدی
۲	۳. مقدمه
۳	۴. تعریف پولشویی
۴	۵. مراحل پولشویی
۶	۶. روشهای پولشویی
۶	۷. بررسی پولشویی در بخش های مالی
۱۰	۸. مطالعات موردی در خصوص پولشویی
۱۰	۸-۱. پولشویی در گمرک
۱۱	۸-۱-۲. تعریف قاچاق کالا
۱۱	۸-۱-۳. عوامل موثر بر قاچاق کالا
۱۳	۸-۱-۴. رابطه قاچاق کالا و فقر
۱۴	۸-۱-۵. آمار پروند های شبکه قاچاق کالا
۱۵	۸-۱-۶. راههای پیشگیری از قاچاق کالا
۱۵	۸-۲. پولشویی و نظام مالیاتی
۱۵	۸-۲-۱. فرار مالیاتی
۱۵	۸-۲-۲. زمینه های پیدایش فرار مالیاتی
۱۶	۸-۲-۳. تمایز بین فرار مالیاتی و گریز از مالیات
۱۷	۸-۲-۴. رابطه فساد مالیاتی و مالیات
۱۷	۸-۲-۵. دلایل ایجاد فرار مالیاتی

- ۱۸ ..... ۸-۲-۶. راهکارهای بهبود روش های عملیاتی اخذ مالیات
- ۱۸ ..... ۸-۲-۷. آمار فرار مالیاتی در کشور
- ۱۹ ..... ۸-۲-۸. راههای پیشگیری از فرار مالیاتی
- ۱۹ ..... ۸-۳. پولشویی در بازار سرمایه
- ۲۰ ..... ۸-۳-۱. پولشویی در بازار اوراق بهادار
- ۲۱ ..... ۸-۳-۲. پولشویی در بازار سرمایه ایران
- ۲۱ ..... ۸-۳-۳. موارد شناسایی پولشویی در بازار اوراق بهادار
- ۲۱ ..... ۸-۳-۴. راههای پیشگیری از پولشویی در بازار سرمایه
- ۲۲ ..... ۹. اقدام به عمل آمده برای پولشویی در ایران
- ۲۳ ..... ۱۰. جمع بندی و نتیجه گیری
- ۲۴ ..... ۱۱. منابع و ماخذ

Abstract:

Money laundering is the expression of any actions or measures in order to conceal or disguise the ill-gotten gains through criminal activities including speculation, collusion in governmental dealing, fraudulency, tax evasion, contraband goods and currency, prostitution, gambling, drugs trafficking, bribery, theft, and other illegal actions to legitimize their illegal origins.

Money laundering is a criminal activity in large scale, group work, continuous and long term that can be extended from policies of a presumed country. In this study after introduction, money laundering stages have been discussed and afterwards it has been considered in financial sections. Moreover, money laundering has been studied in three sections including customs, tax and financial resources. In customs section, goods contraband leads to money laundering and in tax section, tax evasion is regarded as money laundering while in finance resources section, money laundering is considered in stock exchange. Finally, it has been concluded based on mentioned discussions.

Keywords:

Money laundering, contraband goods, tax evasion, financial resources

پولشویی، عبارت است از هر نوع عمل یا اقدام به عمل برای مخفی کردن یا تغییر ظاهر هویت نامشروع حاصل از فعالیت های مجرمانه، از قبیل اختلاس، تبانی در معاملات دولتی، کلاهبرداری، فرار مالیاتی، قاچاق کالا و ارز، فحشا، قمار، قاچاق مواد مخدر، ربا، سرقت و سایر اعمال خلاف قانون به گونه ای که وانمود شود، این عواید از منابع قانونی سرچشمه گرفته است. پولشویی یا تطهیر پول فعالیت مجرمانه، در مقیاس بزرگ، گروهی، مستمر و دراز مدت است که می تواند از محدوده سیاسی یک کشور مفروض نیز فراتر رود. در این مقاله پس از ارائه مقدمه، مراحل پولشویی را مطرح کرده و سپس به بررسی پولشویی در بخش مالی پرداخته شده است. به دنبال آن در سه بخش گمرک، مالیات و بازار سرمایه پولشویی بررسی شده است. در بخش گمرک، قاچاق کالا منجر به پولشویی شده و در بخش مالیاتی، فرار مالیاتی، پولشویی تلقی شده و در حوزه بازار سرمایه، پولشویی در بازار سهام مطرح است. در نهایت جمع بندی و نتیجه گیری در خصوص مباحث مطروحه، صورت گرفته است.

۲- واژگان کلیدی: پولشویی - قاچاق کالا - فرار مالیاتی - بازار سرمایه

واژه پولشویی^۱ برای توصیف فرآیندی مورد استفاده قرار می‌گیرد که در آن پول غیر قانونی یا کثیفی که حاصل فعالیت های مجرمانه مانند قاچاق مواد مخدر، قاچاق اسلحه و کالا، قاچاق انسان، رشوه، اخاذی، کلاهبرداری و ... است، در چرخه ای از فعالیت ها و معاملات، با گذر از مراحل، شسته و به پول قانونی و تمیز تبدیل می‌شود. به عبارت دیگر منشأ و منبع وجوهی که به صورت غیرقانونی به دست آمده است از طریق رشته ای از نقل و انتقالات و معاملات به گونه ای پنهان می‌شود که همان وجوه به صورت درآمد قانونی نمود پیدا کرده و وارد فعالیت ها و مجاری قانونی می‌شود.

پدیده پولشویی آثار زیانبار اقتصادی، اجتماعی و سیاسی قابل توجهی برای جوامع به همراه دارد. بین این آثار می‌توان به آلوده شدن و بی ثباتی بازارهای مالی، بی اعتمادی مردم به نظام مالی، تغییرات جبری و ناخواسته در تقاضای پول و تغییر شدید در نرخ بهره و در نتیجه انتقال پیش بینی نشده سرمایه بین کشورها، تضعیف شدید بخش خصوصی قانونی، شکست برنامه های خصوصی سازی کشورها، کاهش کنترل دولت بر سیاست های اقتصادی، کاهش درآمد دولت ها، فاسد کردن ساختار و لطمه شدید به اعتبار دولت ها و نهادهای اقتصادی کشورها و .... اشاره کرد.

آثار مزبور با توجه به ویژگی های این پدیده مانند جهانی بودن، انعطاف پذیری و قابلیت انطباق عملیاتی آن، به کارگیری پیشرفته ترین ابزارهای فنی و شیوه های تخصصی در انجام آن، ابتکارات و خلاقیت عاملان آن، دسترسی به منابع فراوان، گسترش دایمی در حوزه ها و فضای جدید و جستجوی مستمر سود، تشدید می‌شود. بنابراین و با توجه به حجم قابل توجه پول های شسته شده (سالانه ۰.۵٪ تولید ناخالص داخلی جهان) و گسترش روز افزون پدیده پولشویی، انجام پژوهش و سپس قوانین جامع برای مبارزه با آن ضرورتی انکارناپذیر است.

پولشویی به عنوان یک جرم در دهه ۱۹۸۰ به ویژه در مورد عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر و داروهای روان گردان مورد توجه کشورهای غربی قرار گرفت. این امر به دلیل آگاهی کشورهای مزبور از سودهای کلان حاصل از این فعالیت مجرمانه و نگرانی آنها درباره گسترش مصرف مواد مخدر در جوامع غربی بود که انگیزه مبارزه با فروشندگان مواد مخدر را

^۱ - Money Laundering

برای دولت ها از طریق تدوین قوانینی که آنها را از عواید غیرقانونی محروم کند، به وجود آورد. اگر چه این کشورها ابتدا بر عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر تاکید داشتند، به زودی دریافتند که در تدوین قوانین و مقررات مبارزه با پولشویی و در پیمان نامه های مربوط به همکاری بین المللی در راستای مبارزه با پولشویی، ردگیری و کشف عواید غیرقانونی و پیگرد مجرمان، باید عواید حاصل از جرائم مهم دیگری از قبیل اخاذی، رشوه خواری، کلاهبرداری و ... نیز مد نظر قرار گیرد.

در دو دهه اخیر، با توجه به گسترش سریع پولشویی و تبدیل شدن به پدیده ای بین المللی و نگرانی در مورد نبود قوانین ملی موثر برای مبارزه با جرم های سازمان یافته و شستشوی عواید حاصل از آن، قوانین و پیمان نامه های جدید و تلاش های بین المللی قابل توجهی برای مبارزه با پولشویی شکل گرفته است که از آن جمله می توان به پیمان نامه های سازمان ملل، جامعه اروپا، سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، سازمان کشورهای آمریکایی، اقدام های بانک جهانی و صندوق بین المللی پول در زمینه مبارزه با پولشویی اشاره کرد.

در اقتصاد ایران، تا کنون به دلیل ناشناخته ماندن پیامدها و آثار زیانبار پولشویی، اقدام قابل توجهی در این خصوص صورت نگرفته است.

۴- تعریف پولشویی

در ساده ترین عبارت، پولشویی، پردازش عواید حاصل از فعالیت های مجرمانه به منظور پنهان کردن یا تغییر ظاهر منشاء غیر قانونی آن است. در مستندات بین المللی و قوانین و مقررات تدوین شده در کشور های مختلف در زمینه مبارزه با پولشویی، این پدیده به صورت های زیر تعریف شده است:

- در دستورالعمل جامعه اروپایی مصوب مارس ۱۹۹۰، تعریف پولشویی به صورت زیر می باشد:

« تبدیل یا انتقال یک دارایی، با علم به این که از فعالیت های مجرمانه به دست آمده باشد، به منظور پنهان داشتن یا گم کردن رد منشاء غیرقانونی آن دارایی؛ یا کمک به شخصی که مرتکب چنین جرمی شده است، برای گریز از پیامدهای قانونی جرم مزبور.»
همچنین، در این دستورالعمل، تعریف پولشویی موارد زیر را نیز در بر می گیرد:

پنهان کردن یا تغییر ظاهری منشاء، مکان، رفتار، حقوق یا مالکیت واقعی مربوط به یک دارایی با علم به اینکه آن دارایی از فعالیت های مجرمانه به دست آمده است. این تعریف، در واقع برگرفته از تعریف ارائه شده در بند ۱- ب ماده پیمان نامه وین است که در ۱۹ دسامبر ۱۹۸۸ به امضای اعضا رسیده است؛ با این تفاوت که در پیمان نامه وین، تنها پول های به دست آمده از جرائم سازمان یافته و به ویژه مواد مخدر گنجانیده شده بود.

- تعریف پولشویی در پیمان نامه شورای اروپا مربوط به نشست اوت ۱۹۹۰ استراسبورگ تکمیل شد و موارد زیر به تعریف ارائه شده در دستور عمل جامعه اروپا افزوده شد: «تحصیل، تملک یا استفاده از دارایی های به دست آمده از منابع غیرقانونی، و نیز هر گونه مشارکت، مباشرت، دسیسه چینی برای ارتکاب، اقدام به ارتکاب، یا کمک، ترغیب، تسهیل، و پنهان کاری هر گونه جرم مرتبط با پولشویی.»

با استناد به گزارش توضیحی پیمان نامه مزبور، یکی از مهمترین دلایل افزودن موارد بالا به تعریف پولشویی، زدودن کاستی های موجود در تعریف ارائه شده در پیمان نامه وین، با هدف جلوگیری از استخدام وکیل یا متخصصان مالی توسط مجرمان برای مقاصد پولشویی بیان شده است.

- کمیسیون بین المللی کنترل و سوءاستفاده از مواد مخدر در ماده دو جرائم پولشویی مصوب می ۱۹۹۹، پدیده پولشویی را به صورت زیر تعریف کرده است:

«کسب، تصرف، نگهداری، به کارگیری، پنهان سازی، تغییر ماهیت یا تبدیل، دست به دست کردن مالی با علم به این که شخص می داند یا براساس شواهد و قراین باید بداند که مال مزبور از عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر یا سایر جرائم مهم به دست آمده است.»

کمیسیون مزبور علاوه بر موارد بالا، مشارکت، کمک و همدستی، تبانی، مقدمه چینی و مشاوره و ترغیب اشخاص به ارتکاب جرم پولشویی و کمک به اشخاص مجرم برای فرار از پیامدهای قانونی، عمل خود را، جرم پولشویی تلقی می کند.

- براساس تعریف مصوب سازمان بین المللی پلیس کیفری، پولشویی عبارت است از هر نوع عمل یا اقدام به عمل برای مخفی کردن یا تغییر ظاهر دادن هویت نامشروع به طوری که وانمود شود از منابع قانونی سرچشمه گرفته اند.

- گروه کاری اقدام مالی برای مبارزه با پولشویی، در گزارشی فرآیند عمل یا رفتار پولشویی را شرح داده است که شامل اجزای زیر است:
  - تبدیل یا انتقال مال با علم به اینکه چنین مالی از یک جرم کیفری حاصل شده است به منظور مخفی کردن یا تغییر ظاهر منشأ غیرقانونی مال مورد نظر یا کمک به شخصی که مرتکب چنین جرمی شده است برای فرار از پیامدهای قانونی عمل خود؛
  - پنهان کردن یا تغییر ماهیت واقعی، منشأ، محل، جا به جایی یا مالکیت مال با علم به اینکه چنین مالی از فعالیت مجرمانه حاصل شده است؛
  - تملک، تصرف یا استفاده از مال با علم به اینکه چنین مالی حاصل فعالیت های مجرمانه است.

۵- مراحل پولشویی

پولشویی فرآیند پیچیده، دراز مدت و گروهی است که به طور معمول در مقیاسی بزرگ انجام می شود و می تواند از محدوده جغرافیایی - سیاسی یک کشور فراتر برود. بر اساس این فرآیند عواید حاصل از فعالیت های مجرمانه با گذر از مراحل مختلف وارد نظام مالی و فعالیت های قانونی می شود و با پنهان ماندن منشأ غیر قانونی آن، ظاهری قانونی می یابد. به طور کلی فرآیند پولشویی دارای سه مرحله به صورت زیر است:

مرحله اول جایگذاری؛ تزریق پول های کثیف به سیستم پولی و مالی

در این مرحله عواید به دست آمده از فعالیت های بزهکاران با هدف تبدیل پول های کثیف از حالت نقدی به ابزارهای مالی (دارایی های) یا ابزارهای پولی (چک، حواله...) وارد شبکه رسمی پولی و مالی می شود. این جایگذاری می تواند با تقسیم وجوه کلان به مبالغ کوچکتر که چندان حساسیت برانگیز نیست و سپرده گذاری آنها در بانک ها داخلی یا دیگر مؤسسات مالی رسمی و غیر رسمی انجام گیرد و یا برای سپرده گذاری در مؤسسات مالی خارجی به بیرون از مرزها انتقال داده شود و یا برای خرید کالاهای پر ارزش مانند آثار هنری، هواپیما، فلزات و سنگ های قیمتی به کار رود که پس از آن این کالاها به وسیله چک یا حواله های بانکی مجدداً خریداری شود.

² - Placement.

مرحله دوم لایه چینی^۳؛ جداسازی رابطه بین عواید غیر قانونی با مبدأ یا فعالیت‌های موجد آنها این فرایند که به آن مرحله رد گم کردن هم می‌گویند، از طریق ایجاد و انباشت لایه‌های پیچیده‌ای از معاملات یا نقل و انتقال مالی چندگانه مالی با هدف مبهم ساختن فرایند حسابرسی و ناممکن کردن ردگیری مبدأ، صورت می‌گیرد. این مرحله می‌تواند شامل معاملاتی نظیر انتقال تلگرافی سپرده، تبدیل سپرده به اسناد پولی (اوراق بهادار، سهام سرمایه‌ای، چک‌های مسافرتی)، خرید مجدد کالاهای پر ارزش و اسناد پولی و سرمایه‌گذاری آنها در معاملات ملکی و مؤسسات قانونی به ویژه در صنایع تفریحی و جهانگردی باشد. شرکت‌های پوششی که معمولاً در بهشت‌های مالیاتی برون مرزی به ثبت می‌رسند، یک ابزار معمول در مرحله لایه بندی هستند. این شرکت‌ها که مدیران آنها اغلب وکلای محلی هستند از جانب موکلان امین ایفای نقش می‌کنند و مالکان ذی نفع را از طریق قوانین شدید رازداری بانکی و امتیاز وکیل موکل در پشت صحنه مجهول نگه می‌دارند.

مرحله سوم یکپارچه سازی^۴؛ دادن ظاهر قانونی به ثروت حاصل از عواید غیر قانونی در این مرحله وجوه انباشته در لایه‌های مختلف صرف خرید دارایی‌های تمیز و قانونی می‌شود و برای آشکار ساختن ثروت از طریق سرمایه‌گذاری در مصارف قانونی و مجاز در بخش رسمی اقتصاد؛ توضیحاتی به ظاهر قانونی درباره ریشه‌های آن - به گونه‌ای که شکی برانگیخته نشود - تدارک می‌شود.

یکپارچه سازی (در هم آمیختن) می‌تواند شامل روش‌های متعدد مانند استفاده از شرکت‌های پوششی برای اعطای وام، یا سپرده‌گذاری در مؤسسات مالی خارجی به عنوان وثیقه تامین برای وام‌های داخلی باشد. تکنیک معمول دیگر، جعل حواله‌های دروغین بیش از حد یا کمتر از حد واقعی برای کالاهای فروخته شده - یا ظاهراً فروخته شده - به خارج از مرزها است.

۶- روشهای پولشویی

پولشویی عملاً در تمامی کشورها در سه فاز انجام می‌شود و بسته به قوانین و مقررات کشورها و نیز بسته به وضعیت بازارها هر یک از این فازها می‌تواند به عنوان روش عمده تلقی شود. عمده‌ترین روش، عبارت است از خرد کردن عواید حاصل از جرائم سازمان یافته و انتقال

³ - Layering.

⁴ - Integration.

این مبالغ از حسابهای تو در تو و انتقال آنها به حسابهای مادر. این شیوه عمدتاً توسط عاملین خرید و فروش مواد مخدر در کشورهای مختلف استفاده می شود. روش دیگری که توسط پولشویان استفاده می شود استفاده از بخش مالی و بخش واقعی اقتصاد است و در نهایت روشهایی هستند که تحت عنوان سایر مطرح می شوند. با توجه به موضوع مقاله، پولشویی در بخش مالی بررسی شده است.

۷- بررسی پولشویی در بخش مالی

در این شیوه پولشویان با استفاده از ابزارهای مالی زیر به تطهیر پول می پردازند:

۱- سرمایه گذاری در بازار سرمایه

پولشویان برای اجتناب از داشتن مقادیر قابل توجهی پول نقد، این وجوه را در دارایی های سرمایه ای، سرمایه گذاری می کنند. این دارایی ها که عموماً سهام و اوراق قرضه هستند دارای ریسک پایینی بوده و احتمال زیان در آنها بسیار ناچیز است. از طرف دیگر این وجوه به سادگی قابل تبدیل به پول نقد می باشند و قابلیت نقدینگی بالایی دارند. با این شیوه منابع مالی، شسته شده و در قالب نقل و انتقالات مالی قانونی وارد می شوند.

۲- نقل و انتقالات بانکی

نخستین و به اصطلاح دم دست ترین ابزار پولشویان، استفاده از نهادهای مالی رسمی است. در این مرحله وجوه نقد حاصل از عملیات مجرمانه، به صورت اعتبارات کوچک و کمتر از حد آستانه گزارش دهی و نزد نظام بانکی یا هر نوع نهاد مالی و اعتباری رسمی سپرده گذاری می شوند. سپس این منابع مالی به بانکهای خارجی منتقل می شوند. در این روش پولشویان ترجیح می دهند که این انتقال وجوه را به بانکهایی انجام دهند که در آنها حفظ اسرار مشتریان بسیار جدی است. در مرحله بعد دوباره این وجوه به حسابهای دیگری در کشورهای دیگر منتقل می شوند. عمل جایگذاری (انتقال وجوه به چندین بانک) در چندین بانک انجام می شود و عمل ردیابی منشأ پول را دشوارتر می کند.

۳- عملیات بانکداری

منظور از عملیات بانکداری ارائه سرویس از طرف بانک ارائه کننده سرویس بانکی به بانک گیرنده سرویس است. بانکها در سطح بین المللی با هم مراودات مالی بسیار پیچیده و متنوعی دارند. پولشویان با تأسیس بانکها، به این فضا دسترسی پیدا می کنند و در این فضا به دور از حضور مشتریان به نقل و انتقال مالی مشغول می شوند. بانکهای دریافت کننده خدمات از بانکهای ارائه کننده، خدمات بسیار متنوعی را مانند مدیریت نقدینگی (ذخیره های احتیاطی در مقادیر متفاوت)، انتقالات الکترونیکی و از راه دور منابع مالی، تصفیه چک، ارائه سرویس های ارزی و... ارائه می کنند. انجام این نوع عملیات بانکی موجب دشواری ردیابی وجوه مالی می شود. این ارتباط غیر مستقیم موجب می شود که بانکهای ارائه کننده سرویس که به دقت مشتریان خود را ارزیابی کرده و با نظارت دقیق خود مانع از پولشویی می شوند، به بانکهای دریافت کننده خدمات تکیه کرده و انجام عملیات نظارت را (به دلیل عدم دسترسی بودن اطلاعات حساب مشتریان) به این بانکها بسپارند و این فرصت مناسبی را برای پولشویان فراهم می کند تا بتوانند با این شیوه به عمل پولشویی اقدام کنند.

۴- وام دهی ارزان

پولشویان با این شیوه مقادیر قابل توجهی از منابع مالی خود را به اشخاص حقیقی و حقوقی وام داده و از انتقال آنها به شبکه بانکی جلوگیری می کنند. باز پرداخت این وام ها به تدریج و به آرامی انجام می شود و چون این مبالغ کمتر از حد آستانه هستند عملاً مورد ردیابی قرار نمی گیرند. گیرندگان وامها علی رغم مطلع بودن منشأ این پولها، به دلیل سود بالایی که از کم بودن نرخ سود این وامها عایدشان می شود از گزارش این پولها خودداری می کنند.

۵- بازار بیمه

یکی دیگر از روشهای پولشویی استفاده از بازارهای بیمه برای بیمه کردن داراییهای خود توسط واسطه های مالی است. در این شیوه داراییهای پولشو به شکل نادرست و غیر حقیقی توسط واسطه های مالی بیمه می شوند. سپس پولشو با طرح یک دعوی ساده از شرکت بیمه طلب خسارت می کند و در نتیجه پول به حساب بانکی پولشو واریز شده و این بار با منشأ قانونی به گردش خود ادامه می دهد. در این روش برای کاهش ریسک حاصل از بازرسی های شرکت های

بیمه مادر پولشو ادعای خسارتی کمتر از میزان واقعی می کند و شرکتهای بیمه به دلیل انتفاع اقدام به این عمل می کنند.

۶- چکهای مسافرتی

چکهای مسافرتی پولشویان در شعبه های متعدد قابل خریداری می باشند. به این وسیله پولشو قادر خواهد بود تا مقادیر قابل توجهی از پول را بدون ارائه توضیح به شکل چکهای مسافرتی به حساب خود واریز کند. به دلیل اینکه چکهای مسافرتی مانع از ردیابی دقیق وجوه می شوند، بسیاری از کشورهای عضو FATE⁵ در این راستا اقدام به حذف چکهای مسافرتی کرده اند و در برخی دیگر از کشورها اقدام به محدود کردن حجم خرید و انتقال وجوه به صورت چک مسافرتی کرده اند.

۷- چکها و برات های مالی

بر اساس گزارش FATE چکهای بانکی عموماً قابل ردیابی و گزارش نیستند. در بسیاری از موارد این چکها بدون نامه صادر می شوند و در اکثر کشورهای عضو FATE مبادلات مالی پایین تر از حد، بدون ارائه هیچ توضیحی، مبالغ هنگفتی را به حسابهای خود واریز کرده و منشأ پولهای واریزی را مخفی می کنند.

۸- حسابهای تجمیعی

این روش نیز توسط پولشویان بسیار مورد استفاده قرار می گیرد، در این روش پولها به حساب افراد مختلف (که به نوعی عمال پولشو محسوب می شوند) واریز می شود. واریز این وجوه به حسابهای متعدد و با نامهای مختلف مانع از ایجاد حساسیت نهادهای ناظر بر پولشویی می شوند. در مرحله بعدی وجوه به حساب مادر منتقل می شوند.

۹- حسابهای پرداختنی

این روش نیازمند این است که پولشو یک حساب پرداختنی در کشور دیگری داشته باشد. این حساب به پولشو این اختیار را می دهد که در یک کشور دیگر حساب بانکی داشته باشد، بدون اینکه تابع مقررات بانکی آن کشور باشد. به عنوان مثال یک پولشو از کلمبیا می تواند با استفاده از این حسابها مبالغی پول را از حساب خود در کشور آمریکا به حساب موسسه دیگر آمریکایی منتقل کند، بدون اینکه توضیحی را به ناظرین شبکه بانکداری امریکا ارائه دهد.

---

⁵ - FATE: Financial Action Task Force

۱۰- حسابهای الکترونیکی

روش دیگر استفاده از فناوری نوین مخابراتی و رایانه ای در زمینه فعل و انفعالات مالی و به کارگیری ابزارها و شیوه های جدید، تجارت الکترونیک است. استفاده از این شیوه ها موجب پیچیده تر شدن ردگیری مبادلات و نیز هویت مبادله کنندگان می شود.

نقل و انتقال سریع وجوه توسط حسابهای الکترونیکی موجب شده که مشکلات ردیابی منشا مالی وجوه دو چندان شود. در این شیوه نقل و انتقال مالی به شکل نامحسوس و پیچیده تری نسبت به نقل و انتقال معمول صورت می گیرد. در این صورت پولشویان دیگر نگران تجمع فیزیکی مقادیر قابل توجهی از منابع مالی نیستند و تمام دریافتها و پرداختهای خود را به شکل الکترونیکی انجام می دهند.

۱۱- بانکداری آنلاین

بانکداری آنلاین موجب می شود که پولشویان نیازی به حضور در بانک و در نتیجه پر کردن فرمهای مختلف نداشته باشند. این امر دشواری ردیابی را برای ناظرین مالی به همراه دارد.

۱۲- بازار سیاه نقدینگی خارجی

پولشویان از بازار سیاه نقدینگی خارجی به منظور از بین بردن ریسک نقل و انتقال مقادیر قابل توجهی از وجه نقد و همچنین جلوگیری از تجمع پولهای خود در بانکهای داخلی استفاده می کنند. در این روش پولشویان مقادیر قابل توجهی از نقدینگی را در اختیار دلان بازارهای سیاه ارز قرار می دهند تا از تجمع این وجوه در بانکهای داخلی اجتناب شود. به عنوان مثال قاچاقچیان مواد مخدر در کشور مکزیک عمدتاً برای تطهیر پولهای خود از بازار سیاه نقدینگی در امریکا استفاده می کنند.

۱۳- بازارهای ارز قانونی

یک روش قانونی برای شستشوی پول استفاده از کانال بازار ارز قانونی است. این عمل عمدتاً در کشورهایی انجام می شود که فساد اداری در آنها بسیار چشمگیر است. در این روش پولشو وجوه خود را به عنوان منافع حاصل از معاوضه پول نشان داده و به کارگزاران مالی گزارش می دهد. کارگزاران مالی با دریافت رشوه این گزارشها را تایید می کنند و پولشو اقدام به پرداخت مالیات برای وجوه خود کرده و به این صورت پول خود را تطهیر می کند. این شیوه اگر

چه برای پولشو هزینه های زیادی ممکن است داشته باشد. ولی به دلیل کم بودن ریسک آن مورد استفاده قرار می گیرد.

۱۴- نقل و انتقالات مالی بین المللی

یکی دیگر از روشهای پولشویی استفاده از نقل و انتقالات مالی است. همانگونه که در بحث حسابهای پرداختی عنوان شد، نظارت بر حسابهای مالی توسط بانکی انجام می شود که معمولاً در کشورهای توسعه نیافته با درجه نظارت پایین قرار داشته و بانکهای ارائه دهنده خدمات به اتکای این امر که بانک دریافت کننده خدمات، اطلاعات کافی از مشتریان را داراست اقدام به ارائه خدمات بانکی می کنند. در نتیجه این امر نظارت ضعیف شده و امکان پولشویی فراهم می شود. گروه القاعده با استفاده از این روش از طریق از بانکهای کشور سودان و سپس لایه گذاری در بانکهای کردیت لیونایز^۶ فرانسه، کامرزبانک^۷ آلمان، بانک سعودی و ا.بی.ان امرو^۸ در هلند اقدام به پولشویی کرده اند.^۹

۸- مطالعات موردی در خصوص پولشویی

۸-۱ تاثیرات پولشویی در بخش گمرک

تاثیرات پولشویی در بخش گمرک دیر زمانی است در همه کشورهای دنیا نقش عمده ای در درآمد های دولت، تنظیم تجارت خارجی و تسهیلات و گسترش بازرگانی، حمل و نقل و .. ایفا می کند. گمرک تاثیر مهمی بر تجارت داخلی و خارجی داشته و هر روز بر اهمیت آن افزوده می شود. گمرک در دنیای امروز علاوه بر حفظ نقش اعمال سیاستهای بازرگانی و تجاری، تسریع کننده روند توسعه و تجارت و سرمایه گذاری بوده و حمایت از منافع نوپای داخلی را بر عهده داشته و می تواند در توسعه و گسترش سیاستهای اقتصادی و فرهنگی کشور نقش بسزایی را ایفا کند. این سازمان با رعایت درست قوانین بین المللی و ایجاد سرعت در تجارت باعث همبستگی و تفاهات مشترک در سطح منطقه و جهان خواهد شد. علاوه بر این حقوق و عوارض گمرکی در بسیاری از کشورهای دنیا، عاملی بسیار مهم در تامین هزینه های کشور بوده و می تواند به تنظیم

⁶ -Credit Lyonnais

⁷ - Commerzbank

⁸ - ABN Amro

⁹ - Nawaz, S., Mckinnon, R., Webb, r. (۲۰۰۲): Informal and Formal Money, Transfer Networks: Financial Service or Financial Crime/ Journal of Money Laundering Control, Vol. ۵, No۴, ۳۳۰-۳۳۷۰ p۳۳۲

سیاستهای داخلی و حمایت از محصولات ساخت هر کشور کمک کند. پولشویی در گمرک از طریق قاچاق کالا انجام می شود. در اصطلاح گمرک وسایر دستگاههای صوری دولت، منظور از قاچاق، گریزاندن کالا از پرداخت مالیات و عوارض به دولت است و به وجوه حاصل از آن پول سیاه اطلاق می شود. در ماده ۲۹ قانون امور گمرکی موارد مشروحه زیر قاچاق محسوب می شود.

- وارد کردن کالا به کشور یا خارج کردن کالا از کشور به طریق غیرمجاز مگر آنکه کالای مزبور در موقع ورود یا صدور ممنوع یا غیرمجاز یا مجاز مشروط نبوده و از حق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض بخشوده شده باشد.

- خارج نکردن وسائط نقلیه و یا کالایی که به عنوان ورود موقت یا ترانزیت خارجی وارد کشور شده به استناد اسناد خلاف واقع مبنی بر خروج وسائط نقلیه و کالا.

- بیرون بردن کالای تجاری از گمرک بدون تسلیم اظهارنامه و پرداخت حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض، خواه عمل در حین خروج از گمرک یا بعد از خروج کشف شود.

• هرگاه خارج کننده غیر از صاحب مال یا نماینده قانونی او باشد، گمرک عین

کالا و در صورت نبودن کالا بهای آن را که از مرتکب گرفته می شود پس از

دریافت حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض مقرر به صاحب کالا مسترد

می دارد و مرتکب طبق مقررات کیفری تعقیب خواهد شد.

- تعویض کالای ترانزیت خارجی یا برداشتن از آن.

- اظهار کردن کالای ممنوع ورود یا غیرمجاز تحت عنوان کالای مجاز یا مجاز مشروط با نام دیگر

- وجود کالای اظهار نشده ضمن کالای اظهار شده به استثناء مواردی که کالای مزبور از

نوع مجاز بوده و مأخذ حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض آن بیشتر از مأخذ

حقوق و سود بازرگانی و عوارض مقرر شده نباشد. کالای اظهار نشده ضمن کالای

ترانزیتی اعم از این که کالای مزبور مجاز یا مشروط و یا ممنوع باشد مشمول این بند

خواهد بود.

- خارج نکردن یا وارد نکردن کالایی که ورود یا صدور قطعی آن ممنوع یا مشروط باشد

ظرف مهلت مقرر از کشور یا به کشور که به عنوان ترانزیت خارجی یا ورود موقت یا

کابوتاژ (cabotage) یا خروج موقت یا مرجوعی اظهار شده باشد جز در مواردی که

ثابت شود در عدم خروج یا ورود کالا سوء نیتی نبوده است.

- اظهار کردن کالای مجاز تحت عنوان کالای مجاز دیگری که حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض آن کمتر است با نام دیگر و با استفاده از اسناد خلاف واقع
- بیرون بردن کالا از گمرک با استفاده از شمول معافیت با تسلیم اظهارنامه یا اسناد خلاف واقع
- اظهار خلاف راجع به کمیت و کیفیت کالای صادراتی به نحوی که منجر به خروج غیرقانونی ارز از کشور گردد.

۸-۱-۲ تعریف قاچاق کالا :

وارد کردن کالا به کشور و یا خارج کردن کالا از کشور به صورت غیرمجاز که شامل دو بخش زیر است:

۱. قاچاق کالاهای ممنوع، یعنی کالاهایی که صادرات یا واردات آنها ممنوعیت شرعی و قانونی دارند نظیر مواد مخدر، اسلحه و مشروبات الکلی.
۲. قاچاق کالاهای مجاز و مجاز مشروط، منظور کالاهایی است که صادرات و واردات آنها با رعایت ضوابط قانونی امکان پذیر بوده اما به دلیل عدم رعایت این ضوابط قانونی، قاچاق تلقی می شوند.

۸-۱-۳ عوامل موثر بر قاچاق کالا

عوامل موثر بر قاچاق کالا به شرح ذیل می باشند:

الف) پایین بودن ریسک قاچاق کالا

یکی از علل شیوع و گسترش قاچاق در کشور، پایین بودن هزینه ریسک قاچاق کالا می باشد به این معنا که احتمال موفقیت قاچاقیان بین ۹۰ تا ۹۵ درصد است. عواملی که منجر به پایین آمدن ریسک قاچاق کالا در کشور می شوند عبارتند از:

- گستردگی مرزهای جغرافیایی اعم از زمینی و دریایی آن و عدم امکان کنترل کامل مرزها
- امکان قاچاق از کلیه نواحی مرزی: قاچاق منحصر به یک ناحیه مرزی کشور نبوده بلکه از طریق کلیه نواحی مرزی، قاچاق کالا صورت می گیرد. عدم وجود حاکمیت ملی منسجم طی سال های اخیر در عراق و افغانستان منجر به قاچاق واردات و صادرات از این نواحی شده است. در مرزهای شمالی کشور، قاچاق برخی از کالاهای یارانه ای

نظیر آرد و نان و همچنین چوب و فرآورده های نفتی صورت می گیرد و انواع کالاها به صورت قاچاق وارد کشور می شوند در مرزهای پاکستان و ترکیه نیز قاچاق صادرات بیشتر در خصوص قاچاق فرآورده های نفتی صورت می گیرد و انواع کالاها نظیر پارچه و ظروف و لوازم آرایشی به شکل قاچاق وارد کشور می شود.

- عدم امکان نظارت دقیق و موثر بر شناورهای نواحی خلیج فارس و دریای عمان و نواحی جنوبی که برای واردات قاچاق قابل توجه هستند. با توجه به گزارشات دبیرخانه ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز تعداد ۲۳۰۰ شناور و لنج صیادی با ظرفیت ۱۰-۱۰۰ تن و بیش از ۲۶۰۰ شناور لنج باری با ظرفیت ۲۰-۳۰۰ تن و بیش از ۶۸۰۰ قایق صیادی در آبهای نواحی جنوبی کشور فعالیت می کنند. از آنجایی که نظارت سازمان بنادر و کشتیرانی عمدتاً بر کشتی های باری تجاری و مسافربری بوده و نظارت چندانی بر لنج ها و قایق های صیادی صورت نمی گیرد امکان قاچاق حجم بالای کالاها توسط شناورهای مذکور وجود دارد.

ب- گران و پیچیده بودن واردات رسمی

از جمله عوامل موثر در گسترش قاچاق، هزینه های بالای حقوق ورودی و همچنین پیچیدگی و گستردگی فرآیند واردات رسمی می باشد. برخی از واردکنندگان برای تسریع در واردات اقدام به واردات می نمایند.

تعرفه های ورودی بر کالاهای وارداتی از دیگر عوامل مهم در قاچاق کالاهای وارداتی تلقی می شود اخذ تعرفه های بالا به دلیل حمایت از تولیدات داخلی و کسب منابع درآمدی برای دولت صورت می گیرد، اما هنگامی که این تعرفه ها از ریسک قاچاق بالاتر باشد، تمایل به واردات قاچاق افزایش می یابد.

ج- سایر عوامل موثر بر قاچاق کالا

- تفاوت قیمت در ایران نسبت به کشورهای اطراف
- مشکلات ساختاری بخش تولید که منجر به تولید کالا با کیفیت پایین و قیمت بالا شده است.
- بالا بودن میل نهایی به مصرف کالاهای وارداتی به دلیل کیفیت بالاتر.
- چرخه بیکاری و فقر در نواحی مرزی.
- وضع ممنوعیت های مقداری و محدودیتی بر ورود برخی از کالاها.

- عدم رعایت قانون مقررات صادرات و واردات و قانون امور گمرکی از سوی برخی نهادها و سهولت ورود کالاها از برخی مبادی در اختیار آنها.
- از بین رفتن کشاورزی به دلیل خشکسالی های اخیر و هجوم کشاورزان به تجارت کوله باری.

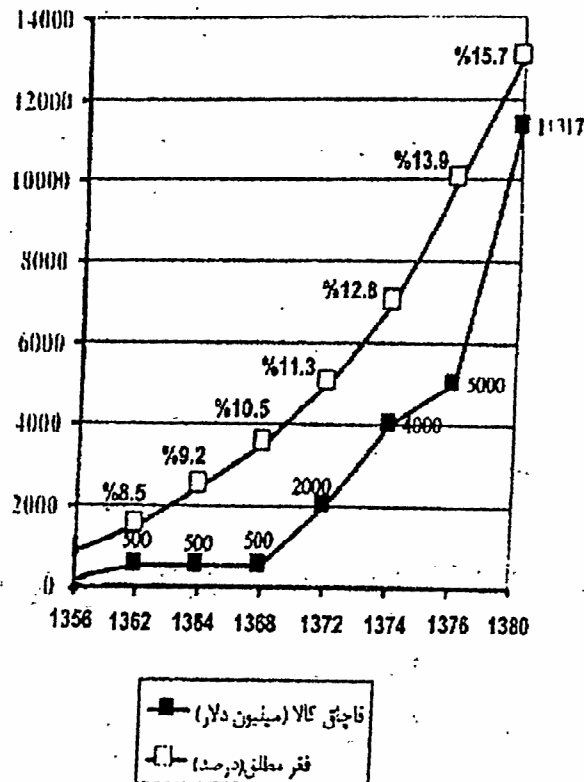
۴-۱-۸ رابطه قاچاق کالا و فقر

در صفحه بعد، رابطه قاچاق کالا (در خدمت پولشویی) با شاخص خط فقر مطلق در قالب نمودار نشان داده شده است. چنانکه مشاهده می گردد، به هر میزان که ارقام قاچاق سازمان یافته کالا در کشور افزایش یافته و رشد داشته باشد به همان نسبت شاخص خط فقر مطلق در جامعه نیز رو به افزایش گذارده است، به طوری که در سال ۱۳۶۲ که حجم کل قاچاق کالا در حدود ۵۰۰ میلیون دلار بوده، شاخص خط فقر نیز به حدود ۸/۵ درصد محدود گردیده و در سال ۱۳۷۲ که قاچاق کالا به حدود ۲ میلیارد دلار افزایش یافته، خط فقر مطلق نیز به حدود ۱۱/۳ درصد رسیده است؛ اما در سال ۸۰-۱۳۷۹ که قاچاق سازمان یافته کالا به رقم بی سابقه ۱۱/۳ میلیارد دلار بالغ گردیده، خط فقر مطلق از مرز ۱۵/۷ درصد عبور کرده است.

طبیعی است در جامعه ای که قاچاق کالا گسترده شود و کالاهای وارداتی قاچاق با قصد پولشویی از تخفیف های ویژه صاحبان پول کثیف برخوردار باشند (به منظور تبدیل سریع به پول نقد) و همچنین از پرداخت هر گونه عوارض سازمان حمایت از مصرف کننده و تولید کننده (که فقط بر تولیدات داخلی تحمیل می گردد) و سایر عوارض پنجاه و چهارگانه تجمیع شده معاف باشند، قدرت رقابت را از کالاهای تولیدی داخل سلب می کند و بتدریج موجب می شوند تا سطح تولیدات داخلی کاهش یابد. در چنین حالتی، فرصت های شغلی مولد یا از بین می روند و یا رشد نمی کنند و سرمایه گذاری های جدید تولیدی نیز انجام نمی گیرد و سرمایه های مردمی - به منظور کسب سود سهل الوصول، و بی دردسر و بدون مالیات - به سمت دلالتی کالای قاچاق وارداتی سوق می یابد و فرآیند توزیع درآمد (از طریق ایجاد فرصت های شغلی کارگری و خدماتی) دچار اختلال می شود. به دلیل رکود تولید، درآمدهای مالیاتی دولت نیز از رشد الزامی متناسب با توان بالقوه مالیاتی تولید ناخالص داخلی، محروم می ماند و در نتیجه عملکرد محدودیت منابع، توزیع عادلانه امکانات توسط دولت دچار نقصان می گردد. در نتیجه عملکرد نامناسب مجموعه این عوامل زنجیر گونه و مختل کننده، قدرت خرید عمومی کاهش پیدا می کند

و تورم ناشی از گردش مالی قاچاق کالا نیز بر درآمدهای ثابت مردمی تحمیل می گردد و درآمد و هزینه خانوار به سرایشی عدم تعادل و نارسایی می افتد و هر روز بر تعداد افراد زیر خط فقر افزوده می شود.

- رابطه قاچاق کالا با خط فقر -

۵-۱-۸ آمار پرونده های شبکه قاچاق کالا

در ایران هنوز ۱۶۰ اسکله دریا و ۸ مبادی در فرودگاه ها داریم که خارج از نظارت گمرک انجام وظیفه می کنند. در بین گمرکات استان های کشور بیشترین تعداد پرونده های متشکله قاچاق مربوط به گمرکات استان سیستان و بلوچستان با ۴۳۶۸ پرونده و سهمی معادل ۱۷/۰۶ درصد بوده است. بعد از سیستان و بلوچستان، گمرکات استان آذربایجان غربی با ۱۱/۱۸ درصد و خراسان رضوی با ۱۰/۰۶ درصد رتبه های بعدی را به خود اختصاص داده اند.

از نظر بهای مال پرونده های قاچاق، بیشترین سهم مربوط به گمرکات استان کرمان از کل بهای مال پرونده های متشکله قاچاق بوده است. بعد از گمرکات استان کرمان بیشترین بهای مال پرونده ها مربوط به گمرکات استان خوزستان با سهمی معادل ۱۳/۹۹ درصد، گمرکات استان هرمزگان با ۱۰/۷۶ درصد از کل بهای مال پرونده های متشکله قاچاق بوده است.

۶-۱-۸ راههای پیشگیری از قاچاق کالا

از سال ۸۵ به لحاظ اهمیت موضوع، ستاد مبارزه با قاچاق به کمک وزارت بهداشت، وزارت صنایع، وزارت بازرگانی و گمرک جلسات متعددی برگزار کرده و در نهایت دستورالعمل هایی صادر شده که بهترین وجوه آن به شرح زیر است:

۱- سعی شده نیازمندیهای جامعه شناسایی شود و تسهیلاتی برای واردات در نظر گرفته شود تا کالا از طریق مبادی رسمی و قانونی وارد کشور شود، زیرا این امر باعث کاهش بازار قاچاق کالا می شود.

۲- سعی شده کنترل بیشتری بر واردات کالاها صورت گیرد.

۳- برای هر دسته از واردات کالاها، متخصصین را آموزش داده تا ضعف عدم آگاهی ماموران گمرک برطرف شود.

۴- بخش خصوصی را در واردات و عرضه دخیل کرده تا ایمنی لازم را بتوانند ایجاد کند.

۵- پیشنهاد افزایش جریمه، تا بتوان در پیشگیری از قاچاق کالا موثر واقع شد.

۲-۸ پولشویی و نظام مالیاتی

در بیشتر کشورهای جهان بخش عمده ای از منابع درآمدی دولت، از طریق دریافت مالیات تامین می شود. سهم مالیات از کل درآمدهای عمومی در میان کشورها متفاوت است و میزان آن بستگی به سطح توسعه و ساختار اقتصادی آنها دارد. در این میان، فرار مالیاتی و گریز از مالیات در کشورها باعث شده است تا درآمدهای مالیاتی کشورها، همواره از آنچه که برآورد می شود کمتر باشد و تمامی کشورها تلاش خود را برای کاهش این دو پدیده به کار گیرند تا از طریق اصلاح نظام مالیاتی، به چاره جویی برخیزند. فرار مالیاتی که یکی از مصادیق مهم فساد مالی در نظام مالیاتی کشور است در اینجا مورد توجه قرار گرفته است.

فرار مالیاتی، یکی از مصادیق فساد مالی و پولشویی در نظام مالیاتی بوده و به هرگونه تلاش غیرقانونی برای پرداخت نکردن مالیات مانند ندادن اطلاعات لازم در مورد عواید و منافع مشمول مالیات به مقامات مسئول، گفته می‌شود. فرار مالیاتی منجر به ایجاد وجوهی شده که از نظارت دولت پنهان نگاه داشته می‌شود و رانت خواری یکی از مصادیق آن است و به وجوه حاصل از فرار مالیاتی، پول خاکستری اطلاق می‌شود.

۸-۲-۲ زمینه‌های پیدایش فرار مالیاتی

- ۱- عدم گسترش فرهنگ مالیاتی جامعه
- ۲- عدم مبادله کامل اطلاعات و نبود سیستم نظارت و پیگیری در اخذ مالیات
- ۳- ضعیف بودن ضمانت‌های اجرایی
- ۴- تأخیر در وصول مالیات

۵- وجود معافیت‌های وسیع و متنوع: دولت‌ها گاه با اتخاذ برخی سیاست‌های حمایتی مالیاتی و معافیت‌های مالیاتی، راه فرار مالیاتی را باز می‌کنند. همچنین با اعطای معافیت‌های مالیاتی، گروهی از پرداخت مالیات معاف می‌شوند و این امر به کاهش درآمدهای مالیاتی دولت منجر می‌شود. بنابراین، اگر اعطای معافیت‌ها با دقت لازم صورت نگیرد، دولت برای کسب درآمد مالیاتی مورد نظر، فشار سنگینی را بر گروه‌های دیگر جامعه وارد می‌کند.

۸-۲-۳ تمایز بین فرار مالیاتی^{۱۰} و گریز از مالیات^{۱۱}

تمایز مفهومی بین فرار مالیاتی و گریز از مالیات به قانونی یا غیرقانونی بودن رفتار مؤدیان مربوط می‌شود.

فرار مالیاتی، یک تخلف از قانون است اما گریز از مالیات، یک نوع سوء استفاده رسمی از قوانین مالیاتی است. وقتی که یک مؤدی مالیاتی از ارائه گزارش دولت در مورد درآمد‌های حاصل از کار یا سرمایه خود که مشمول پرداخت مالیات می‌شود، امتناع می‌کند، یک نوع عمل غیررسمی انجام می‌دهد که او را از چشم مقامات دولتی و مالیاتی کشور دور نگه می‌دارد. اما

¹⁰ - Tax Evasion

¹¹ - Tax Avoidance

در گریز از مالیات، فرد نگران نیست که عمل او افشا شود. در اینجا فرد به منظور کاهش قابلیت پرداخت مالیات، خود به دنبال راههای گریز می گردد.

همانطور که گفته شد یکی از مصادیق مهم فساد مالی در نظام مالیاتی فرار مالیاتی است که حتی در صورت افزایش نظارت درست باز هم انجام این فعالیت‌های غیرقانونی به صفر نزدیک نمی‌شود. اقتصاد زیرزمینی و اقتصاد سایه و پیامدهای منفی آن از واقعیت‌های جهان امروز است. فعالیت‌های غیررسمی در چارچوب مفهوم اقتصاد زیرزمینی، طیف گسترده‌ای از فعالیت‌های قاچاق کالا و مواد مخدر تا شغل‌های کاذب را در بر می‌گیرد. این نوع فعالیت‌ها در همه جوامع مشاهده شده است. اگرچه میزان آن‌ها در کشورها متفاوت است.

اقتصاد سایه شامل درآمدهای گزارش نشده ناشی از تولید کالاها و خدمات قانونی و غیرقانونی هم به شکل مبادلات پولی و هم به صورت غیر پولی بوده و تمامی فعالیت‌های اقتصادی که در صورت اعلام به مراجع دولتی، پرداخت مالیات در مورد آن باید صورت می‌گرفت را شامل می‌شود.

اقتصاد سایه علاوه بر این که بر کاهش سلامت مالی بخش عمومی، نارضایتی عمومی و صنفی، کاهش عدالت و همبستگی اجتماعی، اختلال در شبکه اطلاعاتی و نظام آماری و فرآیند تصمیم‌گیری‌ها، افزایش هزینه دولت برای تهدید و جلوگیری از اقتصاد زیرزمینی و فساد اداری تأثیرگذار است، بر میزان تلاش مالیاتی و ظرفیت مالیاتی نیز موثر است. فعالیت‌های موجود در این اقتصادها هیچ‌گونه مالیاتی را نمی‌پردازند بنابراین هرچه اقتصاد زیرزمینی گسترده‌تر باشد، توانایی دولت را در جهت بالا بردن درآمدهای مالیاتی به روشی کارآمد و معتدل کمتر می‌کند.

۴-۲-۸ رابطه فساد مالیاتی و مالیات

درآمدهای مالیاتی شامل مالیات‌های مستقیم، مالیات بر درآمد شرکت‌ها، مالیات بر حقوق، مالیات بر مستغلات و ... و مالیات‌های غیرمستقیم شامل مالیات بر فروش سیگار و نوشابه‌های غیرالکلی، مالیات بر واردات و ... است که هر سال به وسیله دولت از اشخاص حقیقی و حقوقی وصول می‌شود. مالیات‌ها که از گذشته‌های دور برای تامین هزینه‌های قدرت‌های حاکم و گاه به عنوان ابزاری برای رفع مشکلات و تامین بخشی از هزینه‌های اجتماعی مورد استفاده قرار می‌گرفته است، امروزه با رشد و توسعه اقتصادی کشورها و پیشرفت صنایع و تکنولوژی و پیچیدگی روابط اقتصادی، از شکل سنتی خود خارج شده و به عنوان یک ابزار قوی و یک متغیر

کلان اقتصادی به وسیله‌ای برای متعادل کردن سایر مولفه‌های کلان اقتصادی تبدیل شده است. به طور کلی این وظیفه مالیات‌ها بسیار مهم‌تر و اساسی‌تر از وظیفه تامین درآمد تلقی می‌شود. در واقع مالیات‌ها علاوه بر یک منبع درآمد برای تامین هزینه‌های عمومی، باید بتواند اهدافی چون رشد و توسعه سرمایه‌گذاری، افزایش سطح اشتغال، توزیع مجدد درآمدها و ثروت و مصرف بهینه در جامعه را تامین نمایند. مالیات‌ها، اهرمی برای کنترل سود بنگاه‌های اقتصادی و پراکندگی جغرافیایی آنها در جهت تحقق اهداف سرمایه‌گذاری و اشتغال پیش‌بینی شده در برنامه‌های توسعه هستند که با استفاده از آن می‌توان درآمد قابل تصرف افراد را کنترل نمود و از تجمع ثروت و تمرکز رفاه اجتماعی در دست اقشار محدودی از جامعه جلوگیری کرد. هم‌چنین با کاهش یا افزایش مالیات بر قیمت تمام شده کالاها و خدمات، زمینه افزایش یا کاهش تقاضا آنها در بازار و بهینه شدن مصرف در جامعه فراهم می‌شود.

متأسفانه ساختار اقتصادی کشور طی چند دهه گذشته، مالیات‌ها را از صورت یک ابزار موثر اقتصادی خارج ساخته و امکان ایفای نقش‌هایی را که به آنها اشاره شده را برای آنها فراهم نکرده است. طی این مدت قانون مالیات‌های مستقیم، در عمل نتوانسته است زمینه لازم را برای شفاف‌سازی فعالیت‌های اقتصادی ایجاد نماید. در حالی که اکثریت شاغلان در فعالیت‌های غیرمولد از پرداخت مالیات فرار کرده‌اند، بیشترین فشار مالیاتی به بخش‌های مولد تولیدی اقتصادی وارد شده و سپس به تدریج به فعالیت‌های غیرمولد اقتصادی گسترش یافته است.

۸-۲-۵ دلایل ایجاد فرار مالیاتی و گریز از مالیات

- ۱- پیچیدگی و ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی
- ۲- ضعف سیاست‌های مالیاتی (مدیران ارشد مالیاتی)
- ۳- عدم توجه به منابع انسانی کارآمد
- ۴- عدم گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه
- ۵- عدم وجود پاداش و تنبیه متناسب با عملکرد مؤدیان
- ۶- عدم اطلاع مؤدیان از حقوق خود و اصول تعیین مالیات
- ۷- عدم وجود سیستم‌های اطلاعاتی از وضعیت اقتصادی روز جامعه
- ۸-۲-۶ راهکارهای بهبود روش‌های عملیاتی اخذ مالیات

- ۱- ۱- تدوین قوانین سهل و قابل فهم برای مؤدیان
- ۲- استفاده از مدیران اقتصادی جامعه
- ۳- گسترش فرهنگ مالیاتی در بین مردم
- ۴- تدوین تشویقات و جرائم متناسب با عملکرد مؤدیان
- ۵- آموزش کارکنان سازمان امور مالیاتی
- ۶- برگزاری همایش ها و کارگروه های آموزشی متعدد و انتشار مقالات مختلف
- ۷- استقرار نظام تشویقی برای پیشگامان نظام جدید
- ۸- ساده نمودن روش های اخذ مالیات و حذف روش های زائد
- ۹- کاهش زمان وصول مالیات از مرحله تشخیص

۷-۲-۸ آمار فرار مالیاتی در کشور

براساس آمار سازمان امور مالیاتی، میزان فرار مالیاتی در کشور بین ۲۵ تا ۳۰ درصد است. سهم درآمدهای مالیاتی در سال جاری از بودجه عمومی کشور، ۳۵ درصد است. با اجرای طرح تحول اقتصادی و اجرای طرح مالیات بر ارزش افزوده، فعالیت های واسطه گری و درآمدزا نیز مشمول پرداخت مالیات خواهند شد.

۸-۲-۸ راههای پیشگیری از فرار مالیاتی

- ۱- نرخ مناسب مالیاتی باید مدنظر مسئولین مربوطه قرار گیرد و این نرخ باید بگونه ای باشد که مردم را تشویق به پرداخت مالیات نماید. ضمن اینکه از تعدد نرخهای مالیاتی جلوگیری شود.
- ۲- مسئله معافیت های مالیاتی باید با ملاحظات خاصی صورت پذیرد.
- ۳- آموزش مامورین مالیاتی و افزایش قابلیت آنها در امور ممیزی و حسابرسی باید مدنظر قرار گیرد.
- ۴- جرایم مالیاتی باید به نحوی باشند که موجبات کاهش فرار مالیاتی را فراهم آورند و تصمیم قاطعانه در مورد جریمه ها و سخت گیری در این رابطه نیز باید به طور جدی دنبال شود.

۵- ایجاد ثبات در قوانین و مقررات می تواند به نحو قابل توجهی نیز به کاهش فرار مالیاتی منجر شود.

۶- توجه دولت به خواسته های مردم نیز در کاهش فرار مالیاتی می تواند موثر باشد.

۷- قوانین مالیاتی به گونه ای اصلاح شود که کلیه اشخاص ملزم شوند در پایان هر سال درآمدهای خود و منابع آن را و همچنین هزینه های خود را دقیقاً ذکر کنند.

۳-۸ پولشویی و بازار سرمایه

بازار سرمایه به سبب نقش اساسی آن در تجهیز منابع مالی، فعالیتهای اقتصادی و انباشت سرمایه، هم ترازوی بخشهای پولی و واقعی اقتصاد فراهم آوردن زمینه های دستیابی به رشد درونزای اقتصادی همراه با عدالت اجتماعی از اهمیت زیادی برخوردار است.

اهمیت بازار سرمایه در مجموعه بازارهای مالی متشکل از بازار پول، سرمایه و بیمه از این رو است که انجام وظیفه آن، یعنی تامین مالی دراز مدت و مدیریت ریسک به طور معمول در توان و حوزه فعالیت در بازار دیگر نمی گنجد. برای آنکه بازار سرمایه بتواند در توسعه اقتصادی نقشی شایسته ایفا کند، باید قاعده مند، پویا و کارآمد باشد و در این راستا، آماده سازی بسترهای نهادی و قانونی متناسب با ایفای نقش فعال و برآورنده آن، ضرورت دارد.

اگر چه پولشویان به طور نسبی بانکها را به دلیل اینکه پول نقد دریافت می کنند، مورد هدف قرار می دهند، با این حال بورس اوراق بهادار هم می تواند هدف مناسبی برای گم کردن منشاء سرمایه های غیرقانونی باشد.

اولین قطعنامه در خصوص مبارزه با پولشویی در بورس های دنیا از سوی سازمان بین المللی کمیسیون بورس های اوراق بهادار (IOSCO) در جولای ۱۹۹۲ در کبک کانادا در هفت بند به تصویب رسید.

براساس این قطعنامه هر یک از اعضای سازمان بین المللی کمیسیون بورس های اوراق بهادار موظفند مقرراتی را تصویب کنند که براساس آن حدود جمع آوری و ثبت اطلاعات مرتبط با شناسایی مشتری و نگهداری سوابق مبادلات مالی مشخص شود و ابزارهای مناسبی جهت نظارت برای جلوگیری از پولشویان و همکاری با نهادهای مشمول ذیربط طراحی شود.

گفتنی است که سازمان بورس اوراق بهادار در ایران نیز درخواست عضویت در این سازمان را داده است که یکی از شرایط عضویت تصویب و اجرای مقررات مبارزه پولشویی در بازار سرمایه ایران است.

۱-۳-۸ پولشویی در بازار اوراق بهادار

یکی از نهادهای بازار سرمایه، بازار اوراق بهادار نظیر سهام و اوراق قرضه است. بازار اوراق بهادار، هدفی بالقوه برای پولشویی محسوب می شود.

تبهکاران که به دنبال تبدیل عواید غیر قانونی خود به دارایی های قانونی هستند، در این سیر بطور سنتی از بانکها که با وجوه نقد برای سپرده گذاری سرو کار دارند سوء استفاده می کنند. بنابراین ماموران اجرای قانون و فعالان بازار اوراق بهادار بر این عقیده هستند که چون بازار اوراق بهادار با وجوه نقد سرو کار ندارند، کارگزاران، معامله گران و صندوق های سرمایه گذاری به اندازه نظام بانکی در مرحله اول فرایند پولشویی (جایگذاری) در مقابله با پولشویان آسیب پذیر نیستند. به هر حال اکثر پولشویان در مرحله جایگذاری با ابزارهای پولی نظیر چک و پول نقد سرو کار دارند و عمده تلاش آنها هم در این مرحله این است که کارگزاران، معامله گران و یا صندوق های سرمایه گذاری این شکل از پرداخت ها را نپذیرند. پولشویان بیشتر تمایل دارند در مراحل لایه گذاری و یکپارچه سازی از کارگزاران، معامله گران و صندوق های سرمایه گذاری استفاده کنند.

از طرفی بورس اوراق بهادار نیز هدفی برای یکپارچه سازی درآمدهای غیر قانونی به دارایی های قانونی است. برای مثال، در یک مورد عواید غیر قانونی از یک کلاهبرداری به حساب یک کارگزار وارد و در خرید سهام سرمایه گذاری شده بود. برای جلوگیری از افشای این موضوع پولشویان از طریق یک سری سپرده های مستند و از یک هزار دلار تا کمتر از ۱۰ هزار دلار این عمل را انجام داده بودند. با توجه به ارزش بالای بازار اوراق بهادار و حجم دلاری بالای نقل و انتقالات سهام و طبیعت بالقوه سود آور، بازار اوراق بهادار را از جمله جذابیت های لازم برای پولشویان قلمداد می کنند. رشد سریع بازار اوراق بهادار و فراگیر شدن سرمایه گذاری در بازار سهام جذابیت این صنعت را برای کسانی که در پولشویی تبحر دارند، افزایش داده و از این طریق پولشویان روش های جدیدی را در این بازار برای پولشویی جستجو می کنند.

متولی تدوین مقررات مبارزه با پولشویی در بازار سرمایه، سازمان بورس و اوراق بهادار است. اگر چه امکان پولشویی در بورس ایران به طور مستقیم ناممکن تلقی می شود، اما در آینده بورس دارای جذابیت هایی برای پولشویی خواهد شد.

پولشویی در بانک ها در حال حاضر از جذابیت بیشتری برخوردار است. اما به هر حال این عمل یک فرایند سه مرحله ای است. مرحله نخست، جایگذاری (Placement) است، که در آن پول هایی که از طرق مختلف از جمله قاچاق انسان، مواد مخدر و ... کسب می شوند، به نمونه ای از سرمایه گذاری مانند سهام، اوراق مشارکت (در قالب وجوه کلان) تبدیل می شوند. در مرحله دوم که همان لایه چینی (Layering) است، فرد اقدام به گم کردن ردپای منشا پول می کند. این کار از طریق جداسازی عواید حاصل از منشا پول انجام می شود. در مرحله آخر که همان یکپارچه سازی (Integration) است، شخص به سرمایه گذاری های انجام شده پوشش قانونی می دهد که این کار را از طریق خرید ملک، اتومبیل و با خرید سهام در بازار بورس انجام می دهد.

در داخل ایران چند نکته مهم وجود دارد که بورس را از جذابیت لازم برای پولشویی دور می سازد. بانک ها به دلیل اینکه با پول نقد سرو کار دارند، جذاب ترند بنابراین نقد شوندگی امر بسیار مهمی است که پولشویی با آن رابطه مستقیم دارد. عدم نقد شوندگی بالا در بورس تهران فعلاً جذابیت لازم را برای این کار را از بورس سلب می کند.

اگر در آینده قانون مبارزه با پولشویی برای بانک ها به شدت به اجرا درآید، به طور قطع بورس به یکی از جذابیت ها برای این قبیل افراد تبدیل می شود. به همین دلیل است که بورس تهران پس از بیانیه (FATE) مطالعاتی در خصوص مبارزه با پولشویی صورت داده است که در میان آنها می توان به بررسی توصیه های شکل های جهان در این خصوص و شناسایی منابع لازم برای پولشویی در بورس اشاره کرد.

با وجود آنکه نگرانی ها در مورد پولشویی به سمت وسوی بازار اوراق بهادار نیز سرایت کرده، اما واقعاً میزان پولشویی توسط سرمایه گذاران در این بازار به درستی مشخص نیست. تحقیقات رسمی نشان می دهد که موارد عمده پولشویی شناخته شده می تواند از طریق

کارگزاران، معامله گران و دیگر نهادهای فعال در بازار اوراق بهادار اتفاق بیفتد. به طور مثال معاملات غیر قانونی سهام و اوراق بهادار (دستکاری بازار)، یا فروش اوراق بهادار تقلبی و همچنین شستن عواید حاصل از فعالیت های غیر قانونی از طریق بانک ها و یا سایر نهادهای مالی رخ داده است.

۴-۳-۸ راههای پیشگیری از پولشویی در بازار سرمایه

راههای مربوطه عبارتند از :

- ۱- نظارت بر خرید انواع دارایی های مالی از جمله سهام و اوراق مشارکت
- ۲- بازنگری در سازوکارهای اجرایی بورس اوراق بهادار تهران
- ۳- نظارت بر فعالیت شبکه بانک و سایر موسسات مالی یا اعتباری غیربانکی با هدف پیشگیری از سپرده گذاری پول های کثیف در بانک ها و موسسات مالی ایران یا تبدیل آنها به سایر ابزارها و دارایی های مالی از جمله سهام

۹- اقدام های به عمل آمده برای پولشویی در ایران

متأسفانه در اقتصاد ایران، تا کنون به دلیل ناشناخته ماندن پیامد ها و آثار زیانبار پولشویی، اقدام قابل توجهی صورت نگرفته یا حساسیتی ویژه برای رویارویی با این پدیده در جامعه ایجاد نشده است، تنها اقدام مثبت در این زمینه، لایحه منع پولشویی تقدیمی دولت به مجلس شورای اسلامی است که در حال بررسی است.

دلیل این امر آن است که در جامعه ما، پولشویی به عنوان یک جرم بدون قربانی شناخته می شود. اما اگر دقت شود، ملاحظه می شود که پولشویی عارضه ای ثانوی و متناظر با یک جرم منشأ (مقدم) مانند قاچاق مواد مخدر، سرقت و دیگر فعالیت های مجرمانه است و تنها نا آگاهی از علت و ماهیت پولشویی است که آن را تا کنون به صورت یک معضل نامرئی در نزد جامعه ایرانی چنین ناشناخته و بی پاسخ نگاه داشته است.

بر پایه تعریف پولشویی و با توجه به این که جرائم منشأ، لزوماً با هدف ایجاد درآمد برای مجرمان انجام نمی شود، زمینه مبارزه با پولشویی در ایران علاوه بر پوشش مواردی مانند نقل و انتقال یا داد و ستد مواد مخدر، درآمد های به دست آمده از سایر جرائم تعریف شده در چارچوب مجموعه قوانین و مقررات کنونی جمهوری اسلامی ایران را در بر می گیرد.

در اکثر کشورهای پیشرفته جهان و حتی برخی از کشورهای عربی همسایه، تعقیب مالی وجوه حاصل از قاچاق و سایر جرائم سازمان یافته، مقدم بر کنترل فیزیکی است. در حالی که در ایران تمام تلاش ها معطوف به کنترل فیزیکی است. قانون پولشویی، راه های نقل و انتقال وجوه حاصل از فعالیت های مجرمانه را محدود و قابل شناسایی می کند و با فراهم آوردن امکان سیستمی شناسایی متخلفان، احتمال وقوع بسیاری از جرائم را تا حد زیادی کاهش می دهد.

برای مبارزه با پدیده پولشویی در ایران، علاوه بر بررسی جدی و تیزبینانه حوزه های مختلف اقتصاد زیرزمینی، به ساز و کارهای لازم قانونی نیز نیاز است. در صورت تصویب قانون مبارزه با پولشویی و همچنین با توجه به اصل ۴۹ قانون اساسی که صراحتاً اذعان دارد: « دولت موظف است که ثروت های ناشی از ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوء استفاده از موقوفات، سوء استفاده از مقاطعه کاری ها و معاملات دولتی، فروش زمین های موات و مباحات اصلی، دایر کردن اماکن فساد و سایر موارد نامشروع را گرفته و به صاحبان حق تقدیم کند و در صورت معلوم نبودن او به بیت المال بدهد. این حکم باید با رسیدگی و تحقق و ثبوت شرعی به وسیله دولت اجرا شود»، بستر قانونی لازم برای مبارزه با پولشویی در ایران فراهم خواهد شد.

همان طور که از متن قانون مزبور استنباط می شود، جرائمی مانند اختلاس، رشوه، سرقت، قمار، دایر کردن اماکن فساد و سایر موارد نامشروع، صراحتاً در اصل ۴۹ قانون اساسی قید شده است. این جرائم تقریباً همان جرائمی است که در بیش تر قوانین ضد پولشویی کشورهای جهان به تصویب رسیده است. از این رو مشاهده می شود که بستر لازم برای مبارزه با پدیده پولشویی در ایران مهیا است.

۱۰- جمع بندی و نتیجه گیری

پولشویی به عنوان یک فرآیند پیچیده و دراز مدت تلقی می شود، پردازش عواید حاصل از فعالیت های مجرمانه به منظور پنهان کردن یا تغییر ظاهر منشاء قانونی پول است و شامل سه مرحله جایگذاری، لایه چینی و یکپارچه سازی است. پولشویی در بخش های مالی، پولی و واقعی اقتصاد صورت می گیرد که در این مقاله تمرکز روی بخش مالی بوده است. در بخش مالی، پولشویان با استفاده از سرمایه گذاری در بازار سرمایه، نقل و انتقالات بانکی، عملیات بانکداری، وام دهی ارزان، بازار بیمه و سایر روشهای ذکر شده در مقاله به پولشویی می پردازند. در این مقاله به عنوان مطالعات موردی پولشویی در سه بخش گمرک، نظام مالیاتی و بازار سرمایه مورد بررسی قرار گرفت. در بخش گمرک، پولشویی در قالب قاچاق کالا مطرح شده است. در بخش نظام مالیاتی، پولشویی در قالب فرار مالیاتی مطرح بوده و در بازار سرمایه پولشویی در بازار اوراق بهادار نظیر بازار سهام مطرح است که هر یک از نهادهای مربوطه می تواند با اتخاذ راهکارهایی میزان پولشویی را در بخش مربوطه کاهش دهد.

۱۱- منابع و مأخذ

۱. بهرام زاده، حسینی و شریعتی، حسین، روشهای مبارزه با پولشویی، مجله تدبیر شماره ۱۴۹، مهرماه ۱۳۸۳
۲. دفتر بررسی های اقتصادی، مجلس و پژوهش، نشریه مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی، ویژه نامه پولشویی، سال دهم، شماره سی و هفتم، بهار ۱۳۸۲
۳. دکتر فرهاد رهبر، پولشویی و آثار پیامدهای آن، مجله تحقیقات اقتصادی، پاییز و زمستان ۸۲
۴. روزنامه جام جم، دوشنبه ۹ دی ۱۳۸۷
۵. گام های مبارزه با پولشویی در بورس تهران، دنیای اقتصاد
۶. گروه پژوهش اقتصاد، گونه های پولشویی و آثار آن بر اقتصاد، مجمع تشخیص مصلحت نظام، مرکز تحقیقات استراتژیک، مهرماه ۱۳۸۷
۷. گروه پژوهش اقتصاد. مجمع تشخیص مصلحت نظام، مرکز تحقیقات استراتژیک. گونه های پولشویی و آثار آن بر اقتصاد. مهر ماه ۱۳۸۷
۸. مجموعه مقالات مجلس و پژوهش. نشریه مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی، ویژه نامه پولشویی. سال دهم، شماره سی و هفتم، بهار ۱۳۸۲
۹. نشریه تخصصی گمرک - شماره ۲۳۵
۱۰. عبدالحمید خسروی، پولشویی و راهکارهای مبارزه با آن. مجله اقتصاد اسلامی شماره ۱۷
۱۱. علی اکبر، زهرا، بهشت پول های کثیف، دنیای بانکداری، فصلنامه بانک، شماره ۱۴، سال ۱۳۷۹
۱۲. مدنی اصفهانی، محبوبه ملک، عبدالرضا، پولشویی و راههای مبارزه با آن، اداره مطالعات و بازاریابی بانک رفاه، ۱۳۸۲

1. Baker, R., Scholar.G., Money Laundering and Fight Capital: The Lmpact on Pritive ,banling Economic studies, Brookings Lnstitution,November 1999
2. Basic facts about Money Laundering , FATF,GAFI .2002.2
3. Boorm an,J.,Ingves,S.(2001). Financial System Abuse, Financial Crime and Money Laundering . IMF Background Paper, International Monetary Fund
4. Camdessus, M.(1998). Money Laundering: the importance of International Countermeasures . Plenary meeting of the FATF,Paris, February 10-1998
5. Money Laundering Comparative , Economic Perspective, May 2001.3